

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету історії та
міжнародних відносин

 /Віталій АНДРЕЙКО/

« 15 » IX * 2023 року

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія**

Ужгород 2023

Програма комплексного екзамену зі спеціальності для здобувачів вищої освіти галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія, освітньої програми «Історія».

Розробники:

1. Алешкевич Ярослав Андрійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – гарант освітньої програми.
2. Жулканич Неля Михайлівна – доктор історичних наук, професор кафедри модерної історії України та зарубіжних країн ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
3. Андрусак Ярослав Ярославович – кандидат історичних наук, доцент кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби ДВНЗ «Ужгородський національний університет».
4. Мойжес Володимир Валерійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та культурології ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин,
протокол № 8 від 30 червня 2023 р.

Голова науково-методичної комісії _____

Світлана МИШКО

Схвалено Вченою радою факультету історії та міжнародних відносин,
протокол № 7 від 15 вересня 2023 р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма комплексного екзамену зі спеціальності для здобувачів вищої освіти розроблена відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю 032 Історія та археологія та Освітньо-професійної програми «Історія» підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Мета екзамену – узагальнення та оцінювання рівня набутих здобувачами компетентностей навчання (загальних і фахових) та оволодіння визначеними програмними результатами, які виявляються в знаннях, уміннях та навичках розв’язання складних професійних завдань, здатності вирішувати проблеми в галузі історії та археології. Зміст відповідей студентів передбачає вільне орієнтування в актуальних проблемах історичного та археологічного спрямування, методів їх дослідження, застосування інноваційної діяльності та формування у здобувачів картини світу орієнтованої на загальнолюдські гуманітарні цінності, здатної відповідати на виклики сучасності.

Здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 032 Історія та археологія, складуючи комплексний екзамен зі спеціальності, повинні володіти наступними загальними та фаховими компетентностями:

- **інтегральна компетентність** - здатність розв’язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері історії та археології.
- **загальні компетентності (ЗК):**
 - здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу (ЗК – 01);
 - здатність працювати автономно (ЗК – 02);
 - здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово (ЗК – 03);
 - здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності) (ЗК – 05);
 - здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт (ЗК – 07);
 - цінування та повага різноманітності та мультикультурності (ЗК – 08);
 - здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК – 09);
 - здатність діяти соціально відповідально та з усвідомленням громадянської позиції (ЗК – 10);
 - здатність до комунікації та співпраці у складі колективу (ЗК – 11);
 - здатність до використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій (ЗК – 12).
- **фахові компетентності (ФК):**
 - здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію (ФК – 01);
 - здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології (ФК – 02);
 - здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології (ФК – 03);
 - здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки (ФК – 04);
 - здатність здійснювати експертний аналіз в предметній області (ФК – 06);
 - здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології (ФК – 09);
 - усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики (ФК – 10);
 - здатність розуміти глибину предметної області та компетентностей професії історика та археолога (ФК – 11);
 - здатність постійно займатися професійною самоосвітою та самовихованням (ФК – 13).

Відповідно до освітньої програми «Історія», складання комплексного екзамену зі спеціальності повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких **програмних результатів (ПР):**

Програмні результати	Шифр ПР
Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень.	ПР – 01
Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних технологій.	ПР – 04
Планувати і виконувати наукові дослідження у сфері історії та археології, висувати та перевіряти гіпотези, обирати методи дослідження, аналізувати результати,	ПР – 05

обґрунтовувати висновки.	
Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються.	ПР – 07

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після складання комплексного екзамену зі спеціальності:

Очікувані результати	Шифр ПР
Здатність до критичного та творчого мислення й професійно-ділового спілкування із застосуванням фахової термінології; здатність до міжособистісної взаємодії, здатність до толерантного ведення дискусії та аргументування власних думок з дотриманням вимог професійної етики.	ПР – 01
Вміння орієнтуватися в сучасних програмних та апаратних засобах, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням.	ПР – 04
Викладати результати власних наукових досліджень в засобах суспільної періодики, фахових виданнях.	ПР – 05
Вміння проводити різноманітні форми позааудиторної, громадсько-презентаційної роботи з фахових предметів, визначати ступінь і глибину засвоєння учнями та студентами навчального матеріалу, використовуючи при цьому різноманітні методи і прийоми контролю знань, прищепляти особам, що навчаються навички самостійного поповнення знань.	ПР – 07

Критерії оцінювання відповідей студентів

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	Студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення навчальних першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок
B	82-89	добре	Студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, вільно володіє державною мовою; але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного завдання
C	74-81		
D	64-73	задовільно	Студент в основному опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають у студента невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю
E	60-63		
FX	35-59	незадовільно	Студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, відсутні наукове мислення, практичні навички не сформовані
F	0-34		

**Перелік компонентів освітньо-професійної програми «Історія»,
з яких проводиться комплексний екзамен зі спеціальності:**

Цикл загальної підготовки

- ОК 01. Теоретичні та методологічні проблеми історичної науки;
- ОК 02. Культурологічні студії;
- ОК 03. Сучасна українська історіографія;

Цикл професійної підготовки

- ОК 04. Актуальні проблеми археології;
- ОК 05. Актуальні проблеми давньої історії;
- ОК 06. Актуальні проблеми середньовічної історії;
- ОК 07. Актуальні проблеми нової та новітньої історії;
- ОК 08. Професійна інтеграція історика в інформаційну епоху;
- ОК 09. Сучасні методи археологічних досліджень.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ КОМПЛЕКСНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

1. Сучасні тенденції розвитку методології історії.
2. Особливості об'єкта історичного пізнання.
3. Місце історії в системі наук.
4. Історичне пізнання і його особливості.
5. Типи і рівні історичного знання.
6. Роль понять і категорій в історичному дослідженні.
7. Проблема істинності історичного знання.
8. Поняття «культура».
9. Основні концепції культури.
10. Структура феномену «культура».
11. Типологія культури.
12. Художня культура.
13. Культура модернізму.
14. Культура постмодернізму.
15. Цивілізаційні орієнтири та інституційне середовище новітньої української історіографії.
16. Дискусійні питання давньої та середньовічної доби вітчизняної історії в сучасній українській історіографії.
17. Сучасна українська історіографія ранньомодерної та модерної історії України: вектори наукових пошуків.
18. Історія України початку ХХ ст. в сучасному вітчизняному науковому дискурсі.
19. Новітня історія України в сучасному вітчизняному науковому дискурсі.
20. Історія незалежної суверенної України: стан дослідження дискусійних питань.
21. Сучасний український науковий дискурс зовнішньополітичного курсу незалежної України.
22. Правове регулювання польових археологічних робіт в різних країнах світу та проблема «чорної археології».
23. Археологічна наука як знаряддя боротьби з історичними фальсифікаціями.
24. Методи інтерпретації археологічних даних.
25. Критика речових джерел в аспекті історичних реконструкцій.
26. Основи хронології та процедура кореляції періодизацій.
27. Роль археології в розробці індо-європейської проблематики.
28. Сучасні археологічні концепції про походження слов'ян.
29. Проблема типології давніх цивілізацій.
30. Проблеми екології у давні часи.
31. Проблеми мілітаризму та імперіалізму в умовах давніх цивілізацій.
32. Основні проблеми дослідження історії цивілізацій стародавнього Сходу.
33. Проблеми виникнення, розвитку та кризи античного полісу.
34. Проблеми переходу від Античності до Середньовіччя.
35. Виникнення станової монархії в Англії.
36. Становлення станово-представницької монархії у Франції.
37. Формування станово-представницької монархії у Польському королівстві.

38. Виникнення і розвиток станово-представницької монархії у Чеському королівстві.
39. Формування Болонського університету.
40. Становлення і розвиток Сорбонського університету.
41. Формування Празького університету.
42. Теорія і практика революцій XVII - XVIII ст.
43. Проблеми капіталізації Європи й Америки XVIII-XIX ст.
44. Національні рухи та створення національних держав у новий час.
45. Актуальні питання міжнародної та колоніальної політики європейських держав у XVIII-XIX ст.
46. Актуальні питання історії Першої світової війни.
47. Актуальні питання історії Другої світової війни.
48. Новітні суспільно-політичні тенденції цивілізаційного поступу. Глобалізація сучасного світу.
49. Біполярність світу у другій половині XX ст. та сучасний етап розвитку міжнародних відносин в умовах глобалізації та європейської інтеграції.
50. Феномен масової культури у сучасному світі.
51. Українське та закордонне академічне середовище: спільні та відмінні риси.
52. Загальні професійні компетенції історика в академічному світі.
53. Персональні документи історика та вміння їх створювати.
54. Документи, пов'язані з власним дослідженням та їх застосування.
55. Професійна етика під час академічних заходів.
56. Створення професійної мережі (Networking).
57. Сучасні технологічні можливості для оптимізації процесу проведення археологічних розвідок та розкопок.
58. Польовий цикл археологічних досліджень в умовах технологічного прогресу.
59. Застосування сучасних технологій при камеральному опрацюванні археологічного матеріалу.
60. Використання сучасних інформаційних технологій (візуалізація, 3-D моделювання тощо) при опрацюванні археологічного матеріалу та його публікації.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ЕКЗАМЕНУ

Блок 1. Теоретичні та методологічні проблеми історичної науки

1. Сучасні тенденції розвитку методології історії

Синтетичний і культурологічний підходи в історіографії. Рух за аналітичну міждисциплінарну історію. Квантифікація у вивченні історії. Відродження нарративу в історіографії і методології історії. Співвідношення тенденцій диференціації і інтеграції наукового знання і їх вплив на предмет історичної науки.

Поява нових областей історії. Історія повсякденності, усна історія, мікроісторія, гендерна історія, історія ментальності.

2. Особливості об'єкта історичного пізнання

Поняття історичного процесу. Відмінності історичного процесу від еволюції живої і неживої природи. Характеристика історичного процесу: історичний простір і історичний час. Концепції історичного часу представників різних методологічних шкіл і течій. Структурні рівні історичного процесу: минуле, теперішнє і майбутнє. Унікальність і повторюваність в історичному процесі, причина обумовленості, закономірність. Загальне і особливе в історії.

Проблема альтернативності в історичному розвитку і історичному пізнанні. Типологія історичних явищ. Подія, структура, процес. Їх взаємодії. Поняття цілісності і її трактування представниками різних методологічних течій. Єдність суб'єктивного і об'єктивного в історичному процесі. Суб'єктивність і її види. Роль суб'єкту в історичному процесі.

3. Місце історії в системі наук

Проблема класифікації наук. Місце історії, в системі наук, історичної науки. Історична свідомість. Історична пам'ять. Об'єкт і предмет історії у трактуванні різних методологічних шкіл і напрямків. Інтегральний характер предмета історії. Сучасні дискусії про предмет історії і її місце в системі наук.

Представники школи "Анналів" про предмет історії. Структуралістська концепція "суспільства як цілісності". Історія ментальності як основа трактування предмету історії на сучасному етапі розвитку історіографії. "Наукова" історія, про предмет, завдання і функції історії. Постмодерністи про історію як частину культури. Співвідношення історії і літератури, протиставлення історії науці і політиці в концепціях постмодерністів.

4. Історичне пізнання і його особливості

Можливість наукового пізнання минулого. Наукове пізнання як форма соціального відображення. Ретроспективність історичного пізнання. Етапи історичного пізнання. Специфіка реконструкції об'єкту в історичному пізнанні. Сучасні дискусії навколо проблеми історичного пізнання.

Історичне джерело та історичний факт. Закономірності виникнення і еволюції типів і видів історичних джерел. Суб'єктивно-соціальна і суб'єктивно-індивідуальна природа історичних джерел. Проблема класифікації історичних джерел. Історичне джерело у світлі вчення про інформацію. Історичний факт у концепціях класичного позитивізму. Протиставлення історичного факту природничо-науковому в суб'єктивно-ідеалістичних трактуваннях історичного факту.

5. Типи і рівні історичного знання.

Емпіричне і теоретичне знання. Поняття з'явлення і сутності як основа одержання двох типів історичного знання. Джерельне і позаджерельне знання. Особливості емпіричного рівня історичного пізнання. Логічні основи емпіричного знання. Реконструкція історичної реальності через опис. Науковий опис і ідеографізм. Форми історичного опису.

Пояснення як засіб пізнання на теоретичному рівні і як логічна процедура. Види історичних пояснень. Гіпотеза, поняття, теорія як форми вираження знань. Ідея як основне ядро теоретичного знання. Наукова теорія – завершена форма теоретичного, знання. Системність, загальність і логічна несуперечливість – властивості наукової теорії. Дискусії навколо теоретичної історії.

6. Роль понять і категорій в історичному дослідженні

Поняття як форма висловлення наукових знань. Взаємозв'язки між обсягом і змістом понять. Класифікація понять. Категорії і їх роль у науці. Типи і рівні категорій. Функції і значення категорій як узагальненого знання і засобу виникнення нового знання. Зміна змісту понять, категоріального апарату в процесі розвитку історичної науки. Проблема пошуку загальної наукової мови в історичному співтоваристві. Сучасні дискусії про основні поняття соціальної (економічної, політичної і культурної) історії.

Міждисциплінарний характер історичного знання. Роль історизму в інтерпретації понять і категорій. Роль інтуїції і уяви в процесі нормування, історичного знання. Психологічні і логічні механізми формування інтуїтивного знання. Інтуїтивне і логічне у творчості історика.

7. Проблема істинності історичного знання.

Критерії істинності. Дискусії про критерії істинності історичного знання. Емпірична верифікація гіпотез. Фальсифікація як перевірка істинності історичного знання через доказ його неправильності. Практика історичного процесу як критерій істинності знання.

Проблема цінності і оцінки в історії. Об'єктивна цінність і суб'єктивна оцінка історичного знання.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 10 травня 2023 р.) / Запорізький національний університет. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. 305 с.
2. Богдашина О.М. Джерелознавство історії України: питання теорії, методики, історії. Харків: Saga, 2008. 214 с.
3. Бондаренко Г.В. Історичне пізнання: питання історії та практики: Навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відділ Волинського державного університету ім. Лесі Українки, 1998. 189 с.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття. Київ: Yakaboo Publishing, 2019. 656 с.
5. Джадт Т. Після війни. Історія Європи після 1945 року. Київ: Наш формат, 2020. 928 с.
6. Зашкільняк Л. Вступ до методології історії. Львів: ЛОИМО, 1996. 96 с.
7. Історичне джерелознавство. Підручник для студентів історичних ф-тів ВНЗ / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, Б.І. Корольов. Київ: Либідь, 2002. 488 с.
8. Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії / пер. з нім. Київ: Дух і літера, 2013. 429 с.
9. Макарчук С. Писемні джерела з історії України: Курс лекцій. Львів: «Слово», 1999. 352 с.
10. Снайдер Т. Шлях до невольності. Росія, Європа, Америка. Львів: Човен, 2020. 392 с.
11. Спільна спадщина. Річ Посполита обох народів в польській і українській історичній думці XIX і XX ст.: колективна монографія / за редакцією В. Тельвака, Л. Лазурко та Павла Серженги. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 380 с.
12. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Київ: Слово, 2004. 240 с.
13. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 368 с.

Блок 2. Культурологічні студії

1.Поняття «культура».

Походження терміну «культура». Антропологічні визначення культури. Соціологічні визначення культури. Філософські визначення культури. Культура та природа. Культура та цивілізація. Поява науки про культуру (Л. Уайт). Структура культурологічного знання.

2.Основні концепції культури.

Теологічні концепції культури (Аврелій Августин, «теономна культура» П.Тілліха). Еволюціоністські концепції культури (Л.Морган, Е.Тейлор). Концепції циклічності у розвитку культури (Дж.Віко, М.Данилевський, О.Шпенглер, А.Тойнбі). Функціональна концепція культури (Б.Малиновський, К.Леві-Строс, А.Кребер). Соціологічна концепція культури (П.Сорокін). Марксистська концепція культури. Екзистенційні концепції культури (Мігель де Унамуно, Х.Ортега-і-Гассет, М.Хайдеггер, С.Ф.Хантінгтон). Українська культурологічна думка.

3.Структура феномену «культура».

Поняття культурної статичності та культурної динаміки. Матеріальна культура. Духовна культура. Культурна спадщина. Культурний ареал. Культурні універсалиї. Поняття світової та національної культури. Домінуюча культура. Субкультури. Контркультури. Форми культури (висока, народна, масова). Функції культури.

4.Типологія культури.

Основні підходи до типології культури. Регіональна типологія культур. Поняття «культурно-історичної епохи». Первісна культура. Культура Стародавнього Сходу. Антична культура. Культура Середньовіччя. Феномен середньовічної культури. Особливості середньовічної культури. Візантійська культура. Культура середньовічного Заходу. Культура Відродження. Культурна епоха бароко. Культура Просвітництва. Епоха романтизму. Епоха позитивізму. Епоха модернізму. Епоха постмодернізму.

5.Художня культура.

Художня культура як складова культури духовної. Сутність і структура художньої культури. Теорії походження мистецтва. Історичні форми мистецтва. Поняття «художній стиль». Жанрова системи мистецтва. Види мистецтва. Функції мистецтва. Наукове та художньо-естетичне пізнання.

6.Культура модернізму.

Особливості та загальні тенденції розвитку світової культури в XX ст. Формування нової картини світу та ідеалу особистості в XX ст. Століття науки. Характер сучасної культури. Глобалізаційні процеси в сучасній культурі та теорія модернізації. Суперечливість процесу. Епоха науково-технічної революції. «Економічне диво» як втілення світової культури. Глобальна криза культури XX ст. – зміна типів культури. Особливості художньої культури епохи.

7.Культура постмодернізму.

Передумови виникнення постмодернізму. Космізація та екологізація культури. Інформаційна культура: поняття, структура. Людина в контексті постмодерністського світобачення. Постмодерністська модель світобачення. Основні принципи постмодерністської естетики. Художня культура епохи. Мистецтво дії.

Література:

1. Бойлен А. Л. Візуальна культура. Київ, 2021.
2. Болдряр Ж. Симулякри і симуляція. Київ, 2004.
3. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 2018.

4. Герчанівська П.Е. Культурологія: Навч. посібн. Для студ. Вищ. Навч. закл. / За ред. В.І.Панченко. Київ: Ун-т «Україна», 2004. 298 с.
5. Еліас Н. Процес цивілізації. Соціогенетичні і психогенетичні дослідження. Київ, 2003.
6. Леві-Стросс К. Структурна антропологія. Київ, 1997.
7. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посібник / за ред. М.М. Заковича. Київ: Знання, 2007. 567 с.
8. Матвєєва Л.Л. Культурологія: Курс лекцій: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2005. 512 с.
9. Саїд Е. Культура й імперіалізм. Київ, 2007.
10. Тойнбі А. Дослідження історії. В 2 т. Київ: Основи, 1995.
11. Фуко М. Наглядати і карати. Народження в'язниці. Київ, 2020.

Блок 3. Сучасна українська історіографія

1. Цивілізаційні орієнтири та інституційне середовище новітньої української історіографії.

Стан вітчизняної історичної науки та українська історіографія. Умови та зміст творення нових історичних концептів. Українська історіографія як інструмент інтегрування вітчизняної історії та історичної науки в світовий історіографічний процес. Методологічні пошуки та вектори досліджень. Полеміка довкола періодизації історії України. Вітчизняна історіографія і сучасні тренди соціогуманітаристики.

Актуальність досліджень проблематики всесвітньої історії в сучасній Україні Проблема взаємозв'язку історії України і всесвітньої історії. Дефініції історії України і всесвітньої історії. Перспективи української історії (польська, турецька, російська, німецька).

2. Дискусійні питання давньої та середньовічної доби вітчизняної історії в сучасній українській історіографії.

Історичні оцінки давніх цивілізацій на теренах України. Дискусійні питання грецької колонізації Північного Причорномор'я. Проблема етногенезу слов'ян.

Києво-руська проблематика в сучасній українській історіографії. Сучасна українська історіографія Галицько-Волинської держави: здобутки й проблеми. Історія ВКЛ як «литовська доба в історії українських земель»: походження історіографічної парадигми та спроби її модернізації на сучасному етапі Початковий період української козаччини та оформлення її військово-політичної організації – Запорозької Січі як актуальний аспект вітчизняної медієвістики

3. Сучасна українська історіографія ранньомодерної та модерної історії України: вектори наукових пошуків.

Загальна характеристика історіографічної ситуації в контексті наукової розробки ранньомодерної та нової історії України. «Білі плями» або «непізнані острови» української історії XVI-XVIII ст. Український ранній модерн: дискурс сучасної вітчизняної історіографії. Вектори наукових пошуків в царині українського модерну.

Українське національне відродження XIX - поч. XX ст. в сучасній українській історіографії.

4. Історія України початку XX ст. в сучасному вітчизняному науковому дискурсі.

Сучасна українська історіографія доби Першої світової війни та Української революції. Велика війна і «українське питання». На руїнах Російської імперії Романових: злет і крах Української революції. Проблеми термінології та хронології. Сила та слабкість української революції. Українська революція: хто програв і хто виграв? На руїнах Австро-Угорської імперії Габсбургів

5. Новітня історія України в сучасному вітчизняному науковому дискурсі.

Радянська Україна, Галичина, Волинь, Буковина, Закарпаття 1920—1930-х рр.: сучасний історіографічний дискурс.

Друга світова війна в сучасному вітчизняному дослідницькому контенті.

Сучасна українська історична наука про радянську Україну другої половини XX ст. (1945-1991 рр.). Оцінка доби «відлиги», «застою» та «перебудови».

6. Історія незалежної суверенної України: стан дослідження дискусійних питань.

Сучасна українська історія в об'єктиві науковців: здобутки та перспективи, факти, інтерпретації, концепції. Національне державотворення: узагальнення та уроки. 1990–2000-ні рр. в Україні: зміни або злами.

«Помаранчева революція»: концепції та ступінь їх відповідності історичній правді. Рецепція Євромайдану в сучасному українському науковому та соціокультурному дискурсі.

Російсько-українська війна в сучасному науковому дискурсі та медіа просторі.

7. Сучасний український науковий дискурс зовнішньополітичного курсу незалежної України.

Узагальнення досвіду формування та персоніфікація зовнішньої політики незалежної України. «Лінії» прагматичної багатовекторної зовнішньої політики та пріоритетності європейського напрямку в науковому контенті.

Науковці про проблеми теорії й практики європейської та євроатлантичної інтеграції України в конкретних геополітичних умовах сучасності.

Література:

1. Дисциплінарні виміри української історіографії: Колективна монографія / Відп. ред. та кер. авт. кол. О. А. Удод. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2015. 462 с.

2. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / [Г. В. Боряк (керівник авт. кол.) та ін.; відп. ред. В. А. Смолій]; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ніка-Центр, 2016. 795 с.
3. Інститут історії України Національної академії наук України. Документи і матеріали, 1936-1991 : [у 2 кн.] / НАН України, Ін-т історії України ; [відп. ред. В. А. Смолій] . Київ : Ін-т історії України НАН України, 2011 - 2021.
4. Колесник Ірина Українська історіографія: концептуальна історія. К., 2013. 566 с.
5. Країни світу і Україна: в 5 т. / Гол. ред. А. І. Кудряченко. Київ: Фенікс, 2017. Т. 1: Північна Європа. Західна Європа. Південна Європа. 562 с.
6. Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями: колект. монографія/Удод Олександр, Верменич Ярослава, Ковалевська Ольга, Ясь Олексій; упоряд. текстів й наук. апарату С.Блащук, Н.Пазюра; за заг.ред. В.Смолія; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
7. Революція Гідності: на шляху до історії = The revolution of dignity: on its way to history : зб. наук. пр. / відп. ред. І Пошивайло, Л. Онишко; Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні, Музей Революції Гідності, Український інститут національної пам'яті, Інститут історії України НАН України, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Київ: Національний музей Революції Гідності, 2020. – 384 с.: іл. – (Форум музею майдану).
8. Смолій, Валерій Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи: аналіз. доп. / Валерій Смолій, Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова; відп. ред. Г. Боряк; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 615 с.
9. Снайдер Т. Перетворення націй. Польща, Україна, Литва, Білорусь 1569-1999 / Пер. з англ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 460 с.
10. 30 років Незалежності України: наукове осмислення. Бібліографія. Знакові книги нашої незалежності / упоряд. Д. Г. Стегній ; ред. З. Х. Мусіна ; наук. ред., авт. вступ. ст.: Г. В. Боряк, В. В. Головка; Нац. іст. б-ка України, Ін-т історії України НАН України, Укр. ін-т книги. Київ: ВД "Вінченко", 2021. 639 с.
11. Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження / Редкол.: Н. Бурейко, Г. Максак, Г. Шелест. Київ: ГО «Рада зовнішньої політики "Українська призма"»; Фонд ім. Ф. Еберта, 2021. 344 с.
12. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми / За ред. Л. Зашкільняка. Львів: Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. 405 с.

Блок 4. Актуальні проблеми археології

1.Правове регулювання польових археологічних робіт в різних країнах світу та проблема «чорної археології».

Основні засади охорони археологічної спадщини в Україні. Законодавство зі збереження культурного національного надбання в різних країнах світу. Правове регулювання і порядок проведення археологічних розвідок і розкопок. Механізми державного впливу на збереження і популяризацію історико-культурної спадщини. Питання власності об'єктів археологічної спадщини. Національний реєстр пам'яток як основа збереження цінностей. Поява рухомих предметів культурної спадщини в цивільному обігу. Розробка нормативних актів в сфері культури. Рекомендації міжнародних організацій. Каталогізація предметів культурної спадщини. Довгострокова національна культурна стратегія. «Європейський культурний простір». Оцифрування культурної спадщини та накопичення цифрового контенту.

Визначення поняття «чорної археології» і правові нюанси авторизації кола причетних до неї індивідів. Правові наслідки здійснення несанкціонованих земляних робіт в юридичній практиці різних країн світу.

2.Археологічна наука як знаряддя боротьби з історичними фальсифікаціями.

Предмет археології. Її місце серед історичних наук. Методологічна основа визначення предмету археології як науки. Мова археологічного пізнання. Значення археологічних пам'яток у відтворенні історії людського суспільства, розвитку продуктивних сил, суспільних відносин і культури від найдавніших часів до пізнього середньовіччя. Співставлення даних речових і писемних джерел. Багатогранність археологічної науки, її зв'язки з іншими науками (суспільними та природничонауковими). Фундаментальні поняття археологічного пізнання, їх визначення та професійна і методологічна сутність.

Теоретична археологія. Факт як «проблема» теоретичної археології. Шляхи визначення історичних фальсифікацій. Приклади усунення неправдивих даних за допомогою археологічних методів датування (Збручанський ідол, тамплієрський слід на пам'ятках Закарпаття, питання хронології городищ та замків). Деталізація історичних подій давнини на основі конкретизації їх часових відрізків.

Археологічна періодизація і її регіональні особливості.

3.Методи інтерпретації археологічних даних.

Основні засади археології. Методологічні основи археології як самостійної історичної науки, що вивчає історію суспільств на основі специфічних джерел. Методи розшифрування закодованої в джерелах інформації про історичні реалії суспільства та культур минулого. Системне уявлення про існуючі загальні концепції археологічного знання. Комплекс знань на основі аналізу філософських, методологічних, історіографічних, джерельних основ проблем археології всіх етапів (кам'яний вік, енеоліт, бронзовий вік, ранньозалізний вік, Середньовіччя, Новий час).

Основні теорії антропогенезу. Проблема пояснення в археології.

Загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот. Лінійна та динамічна концепції часу в археології.

4.Критика речових джерел в аспекті історичних реконструкцій.

Вивчення процесу історичного розвитку людства з часу походження людини до Нового часу на основі речових джерел, отриманих у результаті археологічних досліджень. Аналіз джерел та дослідницької літератури у процесі

вивчення сукупності артефактів, фактів, подій та явищ історії людства, в ході яких формуються історичне мислення, уміння самостійно аналізувати археологічний матеріал, виявляти основні етапи розвитку людського суспільства, показувати зв'язок з екологією, географічним середовищем, культурогенезом тощо.

Історико-критичний аналіз загальних аспектів і тенденцій, пов'язаних з накопиченням, формуванням і становленням археологічних знань. Принципи пізнання суспільства та культури в археології. Принципи аналітики в археології. Специфіка археологічних джерел. Проблема передбачення в археологічному пізнанні. Поняття «тип» в археології. Інтуїтивна та формалізована типології. Археологічні типи Монтелиуса. Призначення, критерії, об'єм та межі типів у археології. Типи Мальмера в археології. Дедуктивна класифікація типів у теорії археології.

Виділення поняття «джерело». Обмеженість поняття «археологічне джерело». Критика археологічних джерел. Слова та речі: специфіка археологічних джерел. Структура, функції та інтерпретація археологічних джерел. Формування археологічних джерел та їх основні види. Суб'єктивізм археолога.

5. Основи хронології та процедура кореляції періодизацій.

Періодизація історії людства. Вчення про соціально - економічні формації. Археологічні епохи за ознакою основного матеріалу виробництва (камінь, мідь, бронза, залізо) та техніки виготовлення знарядь праці, озброєння, побутових речей. Культурний шар. Стратиграфія. Хронологія.

Археологічна культура. Критерії виділення археологічних культур. Типологічне, хронологічне й територіальне визначення поняття «археологічна культура». Парадигма структур та синтез археологічних культур. Визначення статусу археологічних культур за інструментами та фактами. Проблема об'єму та змісту археологічних культур. Варіатизм археологічних культур. Альтернативи та «типологічні революції» в археології. Операціоналізація апріорних культур. Типи в культурах. Дифузії в археологічних культурах. Семіотичні поняття в археології. Узагальнюючі археологічні дослідження. Г. Чайлд. Залучення природничонаукових методів дослідження. В. Ліббі та відкриття радіовуглецевого методу датування. Розробка типології, класифікації і хронологічних обґрунтувань різних дослідницьких напрямків у теоретичній археології.

Археологічна типологія та класифікація. Використання даних природничих наук в археології. Проблеми та перспективи теоретичної археології. Основи хронології та процедура хронологізації. Археологічна концепція часу. Математичний апарат у теорії археології. Періодизація в археології. «Система трьох віків». Еволюція схеми К. Томсена. Хронологія та періодизація. Проблема самостійності та технічній критерій археологічної періодизації. Загальносвітова та локальні періодизації. Загальнокультурна та вузькотехнічні періодизації. Загальна схема періодизації та осягнення реальності в археології. «Технологічна» періодизація. Абсолютизація абсолютної хронології.

Основи хронології та процедура хронологізації. Методи діахронізації в археології. Стратиграфічний та градаційно-типологічний методи. Комбінаторний метод та серіація в археології. Кореляційні поля та кумулятивні графіки в археологічній хронології. Методи синхронізації. Датування за «імпортами» та «впливами». Зустрічне датування: методи «вудочки», «лассо» та «доміно». Перехресне датування та виявлення горизонтів у археології. «Фронт типів» та правила Мілойчича. Побудова хронологічних схем в археології. Письмова база абсолютної хронології.

Проблема археологічного переносу дат та її конкретизація в Європі. Радіовуглецева революція та криза археологічної хронології. Природні наукові методи та перспективи хронології в археології.

6. Роль археології в розробці індо-європейської проблематики.

Індоевропейці в часовій ретроспективі. Етнічні та мовні компоненти. Етногенетика. Співставлення лінгвістичних теорій з даними археології. «Курганна гіпотеза». Локалізація предків індоевропейців і методи пошуку їх прабатьківщини. Проблеми міграцій доби енеоліту. Носії мови в співставленні з расово-антропологічним типом.

«Анатолійська» та «наволочорноморська» теорії. Традиції культур шнурової кераміки або кулястих амфор. Археологічні комплекси ямної культури в наукових побудовах М. Гімбутас. Знайомство індоевропейців з міддю і археологічні данні в припущеннях Г. Чайлда.

Лінгвістичний метод глоттохронології і археологічна періодизація.

7. Сучасні археологічні концепції про походження слов'ян.

Нестор - «батько Дунайської теорії». Пам'ятки Празько-Корчакської, Колочинської та Пеньковської культур. Культура Лука-Райковецька. Датування поховань, поселень та городищ. «Венети – венеда». Гіпотеза про Одеро - Дніпровську прабатьківщину слов'ян. Тшинецько-Комаровська культура. Зарубинецька, Черняхівська і Київська культури в аспекті «готської теорії». Проблема атрибуції пам'яток Зубрівської культури.

Методи ретроспективи і «екземплярного підходу».

Питання атрибуції германських і слов'янських старожитностей.

Література:

1. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України: підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 480 с.: іл.
2. Козак О.Д., Потехіна І.Д., Слободян Т.І., Гупало В.Д. Методичні рекомендації з польової антропології. Львів: НДЦ «Рятівна археологічна служба» ІА НАН України, 2019. 108 с.
3. Малеев Ю.М. Словник археологічних термінів. Київ, 2001.
4. Пеняк С.І., Пеняк П.С. Археологія Закарпаття: історія дослідження. Ужгород «Красиви Карпат», 2013. 256 с.
5. Попович І. Закарпаття за доби раннього заліза. Краків-Львів, 2006.

6. Прохненко І., Мойжес В., Гомоляк О. Дослідження замків Закарпаття археологічною експедицією Ужгородського національного університету // Історичні студії: збірник наукових праць з проблем давньої і середньовічної історії та етнології. Ужгород: Ліра, 2012. Вип.4. С.59-78.
7. Рудий В.А. Видатні та маловідомі археологи України (Біографічні нариси): Довідник. Львів: Видавничо-поліграфічна фірма «Тріада плюс», 2007. 324 с.
8. Anthony D. W. The horse, the wheel, and language. Princeton – Oxford, 2007.
9. Aston M. Interpreting the Landscape. Landscape Archaeology and Local History. Routledge, London, 1997.
10. Aston M. Interpreting the Landscape from the Air. Stroud-Charlestone, 2002.
11. Bayley J., Dungworth D., Paynter S. Archaeometallurgy. English Heritage Publication. Sterling Press Ltd., 2001.
12. Coins and the Archaeologist. Ed. J. Casey, R. Reece. London, 1988.
13. Fischer Th. Die römischen Provinzen. Eine Einführung in ihre Archäologie. Stuttgart, 2001.
14. Harris E. C. Principles of archaeological stratigraphy. Academic Press, London, 1979.
15. Renfrew C., Bahn P. G. Archaeology: Theories, Methods, and Practice. Thames & Hudson, 2016, 672 p.
16. Tylecote R. F. History of Metallurgy. The metals Society. London, 1976.
17. Williamson T. Shaping Medieval Landscapes. Settlement, Society, Environment. Windgather Press, Maclessfield, 2004.

Блок 5. Актуальні проблеми давньої історії

1. Проблема типології давніх цивілізацій.

І-й історичний суперцикл цивілізацій. Процес формування перших цивілізацій (інтеграція племен, етносів та держав у більш стійкі соціокультурні, господарські та військово-політичні об'єднання; формування розмаїття культур, релігій, господарських, соціальних та політичних процесів як джерела життєспроможності та розвитку людства).

1-ше покоління локальних цивілізацій I-го історичного суперциклу. Фактори його формування (демографічний, природно-кліматичний, технологічний, соціокультурний, політичний). Класифікація I-го покоління локальних цивілізацій за А.Тойнбі. 2-ге покоління локальних цивілізацій I-го суперциклу. Концепція К.Ясперса. Східні суперцивілізації. Антична (греко-римська) суперцивілізація. Порівняльна характеристика цивілізацій Сходу та Заходу (господарський розвиток, соціальна структура суспільства, політична система, культурна сфера).

Проблема занепаду та краху цивілізацій. Причини краху за визначенням історичних шкіл та напрямків. Проблема формування східного та західного типу ментальностей.

2. Проблеми екології у давні часи.

Етимологія ключових понять: екологія, кліматологія, палеокліматологія, гідро екологія, палеоботаніка, палеозоологія, культурний ландшафт, агросфера, техносфера. Наслідки впливу давніх цивілізацій на екосистему в окремих регіонах Землі. Екологічні уявлення у доісторичні часи. Використання вогню. Залежність первісної людини від кліматичних змін. Розвиток екологічних уявлень в добу давніх цивілізацій. «Природоохоронні закони» та заходи в Месопотамії, стародавньому Китаї та Індії.

Природознавчі знання доби Античності: погляди Анаксагора, Емпедокла, Гіппократа, Платона, Аристотеля, Феофраста, Страбона, Плінія Старшого та Варрона. Екологічні проблеми давніх часів: знищення лісів, знищення окремих видів тварин, забруднення геосфери та гідросфери. Екологічні проблеми, викликані антропогенним чинником.

3. Проблеми мілітаризму та імперіалізму в умовах давніх цивілізацій.

Етимологія ключових понять: мілітаризм, пацифізм, війна (класифікація війн в залежності від масштабів: світова війна, локальна війна, громадянська війна, «справедлива війна», тотальна війна, релігійна війна. Крилаті висловлювання про війну. Природа війн (поведінкові теорії, еволюційна психологія, соціологічні теорії, демографічні теорії, економічні теорії). Класифікація війн, в назвах яких можна побачити відголосок стародавніх часів: «Війна Ареса», «Війна Афіни» та «Війна Христа» (саме в такій послідовності, враховуючи цілі, масштаби, перебіг та наслідки протистояння). Мілітаризований тип давнього суспільства. Мілітаризація та демократія (на прикладі античних суспільств).

Імперіалізм давньосхідних суспільств. Перші «світові імперії» (Урарту, Елам, Ассирія). Імперіалізм Саргона Аккадського. Імперіалізм Вавилону часів царя Хаммурапі. Хетська імперія. Специфіка єгипетського імперіалізму. Зв'язок імперіалізму із східною деспотією. Перська імперія – взірць давньосхідного імперіалізму. Поява терміну «паназійська імперія». Розквіт імперії за часи Дарія I. Основи перського імперіалізму: економіко-географічний принцип, етнічний принцип, адміністративний принцип, соціально-класовий принцип, принцип імперського масштабу, принцип соціалізації та принцип ідеократії).

Імперіалізм доби Античності. Імперіалізм стародавніх греків: таласократія критських правителів, Троянська війна, доба великої колонізації, епоха союзів. Імперіалістична політика Філіпа II та Олександра Македонського. Утворення «світової імперії» та її розпад. Утворення системи елліністичних держав та боротьба за лідерство. Імперіалізм стародавніх римлян. Завоювання Італії (нові оцінки), боротьба за Середземномор'я, експансія у Західну та Центральну Європу, на Близький Схід. Формування ідеології PAX ROMANA. Протистояння з варварами. Традиції давньоримського імперіалізму та глобалізму.

4. Основні проблеми дослідження історії цивілізацій стародавнього Сходу.

Сучасні методи дослідження історії стародавнього Сходу. Проблеми періодизації та хронології давньосхідної історії. Методи встановлення абсолютної хронології. Провідні концепції давньосхідної історії: географічний детермінізм,

теорія «вічного феодалізму», панвавілонізм, дискусія про азійський спосіб виробництва, формаційний та цивілізаційний підходи вивчення давньосхідної історії.

Проблема східного деспотизму. Основні етапи розвитку державності на стародавньому Сході. Функції східної держави. Специфіка східного рабства та рабовласництва. Особливості давньосхідного права. Людина і влада на Сході.

5. Проблеми виникнення, розвитку та кризи античного полісу.

Етимологія поняття «поліс». Громадянська община, Громадяни та категорії негромадян. Права та обов'язки громадянина. Полісна ідеологія. Грецький поліс архаїчної епохи: проблема становлення. Грецький поліс класичної епохи. Розквіт та поява кризових явищ. Специфіка розвитку елліністичної полісної системи. Особливості римської громадянської общини царського періоду. Римська civitas республіканської епохи. Полісно-республіканські структури і традиції в епоху принципату.

6. Проблеми переходу від Античності до Середньовіччя.

Криза імператорського режиму та системи античних цінностей. Поширення християнського світосприйняття та християнської системи цінностей. Поняття «варварство» в контексті цивілізаційного підходу. Романізація варварів та варваризація Риму. Велике переселення народів та його роль в падінні античної цивілізації. Взаємозв'язок та взаємознищення варварського світу та античної цивілізації. Причини падіння Античної цивілізації (Західної Римської імперії). Візантійська (Ромейська) імперія. Дискусії з приводу початку доби Середньовіччя.

Література:

1. Балух В.О., Коцур В.П. Історія Стародавнього Риму: курс лекцій. Чернівці: Книги XXI, 2005. 680 с.
2. Балух В.О., Макар Ю.І. Історія Стародавньої Греції: курс лекцій. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 420 с.
3. Історія європейської ментальності / За ред. Петера Дінцельбахера / Переклав з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2004. 720 с.
4. Історія стародавнього світу. Частина 2. / За ред. Крушкол Ю.С. Київ: Вища школа, 1976. 414 с.
5. Крижанівський О.П. Історія стародавнього Сходу. Київ: Либідь, 2001. 590 с.
6. Павленко Ю. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. Київ: Либідь, 1999.
7. Тойнбі А. Дослідження історії. Том 1. /Пер. з англ. В. Шовкуна. Київ: Основи, 1995. 614 с.
8. Тойнбі А. Дослідження історії. Том 2. /Пер. з англ. В. Митрофанова, П. Тарашука. Київ: Основи, 1995. 406 с.
9. Фергюсон Н. Історія цивілізацій. У 3-х книгах. Київ, 2018.
10. Петречко О. Історія Стародавнього Риму. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2017. 576 с.
11. Fredouille J.-C. Dictionnaire de la civilisation romaine. – Paris, 1994.
12. Lenski N. Failure of Empire: Valens and the Roman State in the Fourth Century A.D. Berkeley; Los Angeles; London, 2002.

Блок 6. Актуальні проблеми середньовічної історії

1. Виникнення станової монархії в Англії.

Передумови виникнення станової монархії в Англії. Характеристика станів суспільства. Роль та значення «Великої хартії Вольностей». Характеристика «Оксфордських» і «Кембриджських» постанов. Виникнення англійського парламенту. Структура і функції англійського парламенту.

2. Становлення станово-представницької монархії у Франції.

Зміни у правовому положенні французьких станів XIV–XV ст. Виникнення станово-представницької монархії у Франції. Роль «Великого березневого ордонансу» 1357 р. у процесі оформлення станової монархії. Функціонування провінційних та Генеральних штатів. Діяльність центральних і місцевих органів влади у Франції.

3. Формування станово-представницької монархії у Польському королівстві.

Характеристика польських станів (XV–XVI ст.). Передумови політичного об'єднання країни. Політичний лад Польщі у першій половині XV ст. Внутрішньополітичні перетворення Казимира IV Великого. Структура та функції станово-представницьких органів влади у Польському королівстві. «Радомська конституція» (1505 р.) – юридичне оформлення станової монархії.

4. Виникнення і розвиток станово-представницької монархії у Чеському королівстві.

Характеристика чеських станів (XV–XVI ст.). Юридичне оформлення станової монархії у Чеському королівстві. Зміст та значення «Земського статуту» Владислава II Ягеллона (1500 р.). Структура та функції станово-представницьких органів влади у Чеському королівстві (1500-1526 рр.). Битва при Могачі 1526 р. – загибель чесько-угорської династичної лінії Ягеллонів. Особливості функціонування станової монархії за правління династії Габсбургів (1526-1618 рр.)

5. Формування Болонського університету.

Витоки та передумови становлення Болонського університету. Розвиток університету в добу Середньовіччя. Організаційна структура університету. Система навчання в Болонському університеті. Особливості сучасного Болонського університету. Видатні викладачів та студенти Болонського університету.

6. Становлення і розвиток Сорбонського університету.

Витоки та передумови становлення Паризького університету. Роль Робера де Сорбона у формуванні університету. Організаційна структура та система навчання в добу Середньовіччя. Трансформація університету в Новий час. Особливості сучасного Паризького університету. Видатні викладачів та студенти Сорбонського університету.

7. Формування Празького університету.

Витоки та передумови становлення Празького університету. Роль Карла IV Люксембурга у формуванні Празького університету. Організаційна структура та система навчання в добу Середньовіччя. Функціонування Празького університету у Новий час. Особливості сучасного Празького університету. Видатні викладачів та студенти Празького університету.

Література:

1. Андрусак Я. Я. Формування станово-представницької монархії у Чеському королівстві за правління династії Ягеллонів (1471-1526 pp.) [Текст] : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Андрусак Ярослав Ярославович ; Держ. ВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". Ужгород, 2016. Режим доступу: <http://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/9174>
2. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні / П. Вандич. Київ: Критика, 2004.
3. Дворнік Ф. Слов'яни в європейській історії та цивілізації / Ф. Дворнік. Київ: Дух і літера, 2005.
4. Дейвіс Норман. Боже ігрище: історія Польщі / Норман Дейвіс; пер. з англ. П. Тарашук. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008.
5. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до XX ст.). Курс лекцій : Навч. Посібник / За ред. проф. В.І. Ярового та ін. Київ: Либідь, 2003.
6. Історія університетської освіти. Виникнення, становлення, розвиток // Студентський історико-педагогічний альманах. Житомир, 2013. Вип. 2. // Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/12524/1/Випуск%202.pdf>
7. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л. Зашкільняка. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2001.
8. Класичний університет. Еволюція, сучасний стан, перспективи / М. В. Поляков, В. С. Савчук. Київ: Генеза, 2004.
9. A History of the University in Europe. Universities in Early Modern Europe (1500–1800) / Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge University Press. – Volume 2. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=ZHMjzvAxHF0C&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
10. A History of the University in Europe. Universities in the Middle Ages / Hilde de Ridder-Symoens. – Cambridge University Press. – Volume 1. – Режим доступу: <http://www.wewoek.com/load-a-history-of-the-university-in-europe-volume-1-universities-in-the-middle-ages.html>
11. A History of the University in Europe. Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800–1945) / Walter Rüegg. – Cambridge University Press. – Volume 3. – Режим доступу: <https://books.google.com.ua/books?id>
12. A History of the University in Europe. Universities since 1945 / Walter Rüegg. – Cambridge University Press. – Volume 4. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=VCKRv1GiFqEC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Блок 7. Актуальні проблеми нової та новітньої історії

1. Теорія і практика революцій XVII - XVIII ст.

Шлях реформ або революцій. Еволюційні зміни. Різні типи революцій. Національно-визвольна боротьба. «Розумні» і «нерозумні» революції. Ідея насилля. Закономірність революцій, їх нездатність виконати свої обіцянки. Ціна революцій, їх непередбачуваність. Марксистська концепція. Зростання ефективності реформ в кінці XIX - на початку XX ст.

Характер та особливості Англійської революції, її історичні підсумки. Політичні вчення в часи революції. Т. Гобс, Дж. Мільтон, Дж. Херрінгтон. Англійська та зарубіжна історіографія революції. «Славна революція» 1688 р. Історичне значення подій 1688-1689 pp.

Особливості першої американської революції. Історичне значення другої революції в США. Історіографія громадянської війни і реконструкції. Оцінка великих діячів революцій. Історичні підсумки і наслідки Великої французької революції. Проблема розриву і спадковості. Становлення конституційних форм держави. Зміни державних форм. Досвід французьких революцій XIX ст. Наукові дискусії в історичній науці.

Весна народів 1848 р. Рушійні сили європейських революцій. Ліберальні та соціальні ідеї. Боротьба за єдність Німеччини та Італії, незалежність Угорщини. Причини поразок 1849 р. Підсумки і значення європейських революцій. Досвід та наукова оцінка в історіографії.

2. Проблеми капіталізації Європи й Америки XVIII–XIX ст.

Співіснування різних форм виробництва в країнах Європи і Америки. Генеза капіталізму, його концепції. Роль колоніалізму в первісному нагромадженні капіталу. Інші форми. Специфічні особливості первісного нагромадження капіталу в різних країнах. Формування світового ринку. Регіони генези капіталізму.

Піднесення мануфактурного капіталізму. Роль торгівлі. Формування внутрішнього ринку. Удосконалення засобів сполучення. Зрушення у народонаселенні.

Аграрний лад Європи і Північної Америки. Різні типи аграрної еволюції. Аграрний дуалізм, його характерні риси. Капіталістичний устрій у сільському господарстві. Рабовласницьке господарство у Південній і Північній Америці. Рабство, його особливі риси. Ліквідація кріпацтва у Європі на середину XIX ст.

Капіталізм як специфічне європейське явище. Промисловий переворот, його господарські і соціальні наслідки. Специфічні особливості у ведучих країнах.

Кінець XIX - поч. XX ст.: перехід до індустріального суспільства у ведучих країнах Заходу. Капіталістична система господарства, її центри і периферія. Переважання еволюційних форм економічних форм економічного розвитку в Західній Європі і Північній Америці. Успіхи капіталізації XIX ст. Науково-технічний прогрес. Розквіт вільної конкуренції і початок процесів монополізації.

Світова аграрна криза. Утворення світської системи господарювання.

3. Національні рухи та створення національних держав у новий час.

Характер демократичних перетворень у країнах Європи і Америки. Національно-визвольні рухи та революції. Реформи. Зміни у державно-політичному устрої. Конституції. Перемини у суспільній свідомості. Соціальні і національні зрушення. Ідея нації. Розвиток національного самопізнання. Практика Великої французької революції кінця XVIII ст. Консолідація французької нації.

Національне піднесення у Німеччині. Визвольна війна 1813 р., її характер та наслідки. Визволення німецьких держав. Зростання національних рухів у монархії Габсбургів кінця XVIII – початку XIX ст. Національно-визвольний рух в Італії кінця XVIII ст. Початок Рісорджіменто.

Революційні і національно-визвольні рухи 20-х років XIX ст. у Європі. Грецька національно-визвольна боротьба 1821-1829 рр. Встановлення незалежності Греції. Народне повстання у Волощині 1821 р. Зростання національної самосвідомості слов'янських народів. Російський вплив. Війна за незалежність у Латинській Америці. Утворення незалежних держав. Національно-визвольний рух ірландського народу. Утворення незалежної Бельгії. "Молода Німеччина" і зростання національних настроїв. Формування угорської нації. Романтичний націоналізм.

Демократичний напрямок в національному русі Італії. Дж. Мадзіні і "Молода Італія", її програма. Початок боротьби за італійську єдність. Національно-демократична революція 1837-1838 рр. в Канаді. Франко-канадське національне питання. Конституція Канади 1867 р. Завершення територіально-політичного об'єднання країни.

Національні рухи в період революції 1848-1849 рр. Питання державності. Об'єднання Італії. Об'єднання Німеччини. Уроки боротьби за німецьку єдність. Австро-угорська угода 1867 р. Створення дуалістичної імперії. Слов'янські народи в Австро-Угорщині. Утворення Румунії. Сербська і Болгарська незалежність. Становище національних меншин в Німеччині, Австро-Угорщині, Росії. Національні рухи поч. XX ст. на Сході, її вплив на ситуацію в світі. Ідеологія воєнничого націоналізму. Здобуття повної державної незалежності Норвегією та Албанією.

4. Актуальні питання міжнародної та колоніальної політики європейських держав у XVIII-XIX ст.

Зміни у системі міжнародних відносин на початку XVIII ст. Вплив на зовнішню політику економічних, династичних, релігійних, загальнодержавних інтересів. Боротьба Англії за першість на морях та у торгівлі. Боротьба за Французьку гегемонію у Європі. Війна за іспанську спадщину і послаблення міжнародної ролі Франції. Зростання англо-французького суперництва. Війна за іспанську спадщину і послаблення міжнародної ролі Франції.

Боротьба за Балтику. Зростання міжнародної ролі Росії за Петра I.

Нова розстановка сил у Північній і Східній Європі у середині XVIII ст. Посилення Пруссії. Австро-пруські протиріччя. Війна за Австрійську спадщину. Семилітня війна та її наслідки. Війна за польську спадщину. Поділи Польщі. Східне питання.

Вплив американської революції та міжнародні відносини. Ліга озброєного нейтралітету. Зміни у міжнародних відносинах 80-х рр. XVIII ст. Формування колоніальної системи капіталізму. Колоніальні імперії європейських держав. Відмінності колоніальних систем. Рабство у колоніях. Вплив колоніальної політики на відносини головних європейських держав.

Вплив Великої французької революції на зміни у міжнародних відносинах кінця XVIII - початку XIX ст. Історичні підсумки і значення наполеонівських воєн. Віденський конгрес, його рішення. "Священний союз", його конгреси. Головні напрямки міжнародних подій 20-40-х років XIX ст. Нові методи колоніального панування. Ліквідація монополій торгових компаній.

Співвідношення сил на світовій арені в останній третині XIX ст. Нові риси і особливості розвитку міжнародних відносин. Поділ Європи на два військово-політичні блоки. Загострення протиріч великих держав за неподілені частини світу. Теоретичне обґрунтування колоніалізму. Колоніальна експансія в Африці і Азії у 70-80-ті роки XIX ст. Суперництво великих держав на Далекому Сході. Боротьба за сфери впливу в Китаї. Завершення територіального поділу світу; підсумки і значення.

5. Актуальні питання історії Першої світової війни.

Сучасний стан джерел і наукові дискусії про причини Першої світової війни. Питання про відповідальність за розв'язання війни. Школа Фішера.

Світові масштаби війни, її відмінності від попередніх воєн. Роль таємної дипломатії у підготовці і ході війни. Секретність анексіоністських планів великих держав. Офіційна пропаганда на підтримку війни. Роль національних проблем, націоналізму у роки війни. Національний фактор у політиці воюючих країн.

Проблема мобілізації людських і матеріальних ресурсів. Необхідність різкого втручання держави в економіку. Становлення системи державного контролю. Позаконотворчі методи управління військовою економікою.

Посилення центральних органів виконавчої влади. Загальна трудова повинність. Зміни в керівництві воюючих країн.

Дипломатичні пошуки сторін. 1916 р.- назрівання перелому у війні. План сторін у кампанії 1917 р. Вступ у війну США Військово-політичні зміни в Росії. «14 пунктів» Вудро Вільсона, їх реальний зміст. Співвідношення військових та економічних потенціалів сторін на заключному етапі війни. Умови Комп'єнського перемир'я 11 листопада 1918 р. Підсумки та наслідки Першої світової війни.

6. Актуальні питання історії Другої світової війни.

Основні тенденції сучасної вітчизняної та зарубіжної історіографії Другої світової війни. Активізація та диверсифікація історичних досліджень. Питання про відповідальність за розв'язання війни. Агресор та жертва. СРСР як союзник нацистської Німеччини на першому етапі Другої світової війни.

"Дивна війна". Німецька агресія проти Данії й Норвегії й франко-британської дипломатії. Військова поразка Франції. «Битва за Англію». "Новий порядок" у Європі. Голокост, злочини Вермахту та примусова праця іноземних робітників, політика щодо євреїв. Проблема колабораціонізму. Проблема мобілізації людських і матеріальних ресурсів.

Формування англо-американського союзу. Радянсько-британська угода. Місія Гопкінса. Вступ США в Другу світову війну. Складання антифашистської коаліції. Декларація Об'єднаних Націй. Поглиблення військово-економічного співробітництва антифашистських держав. Проблема другого фронту. Поглиблення кризи у фашистському блоці. Підготовка й здійснення операції "Оверлорд" та проблеми відкриття другого фронту. Рух Опору. Визвольні повстання в Європі. Розвал фашистського блоку. Проблема сепаратного миру. Обговорення військових питань на Ялтинській (Кримській) конференції. Беззастережна капітуляція Німеччини. Воєнні дії на Далекому Сході. Бомбардування американцями Хіросіми й Нагасакі. Капітуляція Японії. Підсумки, значення та уроки Другої світової війни.

7. Новітні суспільно-політичні тенденції цивілізаційного поступу. Глобалізація сучасного світу.

Перехід до «постсучасного» суспільства нового типу. П'ять основних інтегральних особливостей постсучасного розвитку світу: децентралізація, гуманізація, демократизація, інформатизація та індивідуалізація.

Децентралізація та її практичне втілення в систематизації досягнень місцевого самоврядування. "Європейська хартія місцевого самоврядування". "Всесвітня декларація місцевого самоврядування". Гуманізація суспільства. Розвиток тенденції до максимального використання наукових здобутків і до значного підвищення рівня освіти. Демократизація суспільства: ідейний та організаційний плюралізм, співвідношення вертикального і горизонтального вимірів демократичної політики, конфліктогенні чинники і рушії постмодернізаційного процесу. Інформатизація суспільства. Індивідуалізація. Орієнтація на забезпечення соціального порядку і справедливого існування через спроби синтезу елементів традиції та сучасності, пошук балансу між універсальним характером прав людини і спільним благом. Активізація пошуків сенсу життя на індивідуально-особистісному рівні.

Глобалізація як найважливіша тенденція розвитку сучасного суспільства. Витоки глобалізації. Глобалізація як комплексна, системна, наростаюча єдність сучасного світу, обумовлена необхідністю подолання назрілих глобальних проблем (екологічної, демографічної, проблеми подолання економічної і суспільної відсталості, перешкоджання можливим енергетичним, сировинним та продовольчим кризам, дотримання соціальних, економічних та індивідуальних прав і свобод особистості).

Основні прояви глобалізації в політичній, економічній та культурній сферах.

8. Біполярність світу у другій половині ХХ ст. та сучасний етап розвитку міжнародних відносин в умовах глобалізації та європейської інтеграції.

Геополітичні наслідки Другої світової війни. Становлення біполярної системи міжнародних відносин. «Холодна війна», її передумови, внутрішні та зовнішні причини. Фултонська промова В. Черчілля. «Доктрина стримування комунізму» та її впровадження у Східному Середземномор'ї. «Грецьке та Турецьке питання». Доктрина Трумена (12 березня 1947 р.). Її регіональний та глобальний аспекти. План Маршала (1948 р.) як приклад економічної дипломатії зовнішньополітичного курсу США. Створення Комітету з європейського економічного співробітництва. Німецьке питання в 1945 – 1949 рр. Винахід атомної бомби. Ракетно-ядерна гонка озброєнь в рамках протистояння СРСР та США в період холодної війни. Формування військово-політичних блоків НАТО та ОВД. Військово-політичні блоки в Азії. Військово-політична інтеграція на Близькому та Середньому Сході. Створення Організації центрального договору. Манільський договір та утворення Організації договору Південно-Східної Азії.

Корейська війна 1950 – 1953 рр. Конфлікти у Європі 1950 – 1960-ті рр. Радянсько-югославський конфлікт 1948-1956 рр. Угорська революція 1956 р. Берлінська криза 1961 р. Спорудження Берлінського муру. «Празька весна» 1968 р.

Карибська криза 1962 р. В'єтнамська війна 1964 – 1975 рр. Конфронтація в Африці та на Близькому Сході. Розкол арабського світу. Прорадянська позиція: Сирія, Ірак, Єгипет, ОВП (Організація визволення Палестини). Західна позиція: Саудівська Аравія, Кувейт, Йорданія.

Курс на розрядку міжнародної напруженості в 1970-х роках. Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ). Підписання в Хельсінкі «Заключного акту» (1 серпня 1975 р.). Афганська війна 1979 – 1989 рр. М. Горбачов та «нове політичне мислення» в СРСР. Перехід від конфронтації до співробітництва у міжнародних відносинах. Активізація міждержавного діалогу СРСР і США. Згорання гонки озброєнь. Розпад РЕВ та ОВД.

Розпад СРСР та формування монополюсного світу. Його переваги та вади для розвитку людства. Вдосконалення системи безпеки на Європейському континенті на початку 1990-х років ХХ ст. Формування нових стратегій розвитку організацій безпеки. Еволюція підходів та розвиток процесу вироблення єдиної системи європейської безпеки в межах ОБСЄ, НАТО та ЄС.

Трансформація НАТО у 90-х роках ХХ ст. Лідерство США в НАТО то проблема розширення військово-політичного блоку на Схід. Зміни у середовищі безпеки. Місце і роль тероризму у сучасних міжнародних відносинах та світовій політиці. Головні напрямки терористичного руху. Нові тенденції розвитку терористичного руху у 90-х роках ХХ ст. –

початку XXI ст. Активізація ісламського тероризму. Події 11 вересня 2001 р. в США та реакція світової спільноти. Військова компанія США та їх союзників у Афганістані та Іраку. Міжнародні конфлікти 2011 – 2012 рр. та спроби їх подолання.

Міжнародна політика провідних центрів сили (США, ЄС, Китай, Індія, Росія) на початку XXI ст. Вплив війни росії проти України на сучасні міжнародні відносини. Конфігурація нового світопорядку.

9. Феномен масової культури у сучасному світі.

Становлення суспільства масового споживання як передумова формування масової культури. Історичні та ідеологічні передумови становлення масової культури. Вплив нової техніки комунікацій на становлення масової культури. Масова культура як виробник культурних продуктів.

Форми масової культури Індустрія формування іміджу. Видовищна культура та вимоги спеціалізації тіл. Культурні смисли трансформації тіла у спортивних шоу. Боді-арт. Конкурси краси. Індустрія розваг. Туризм. Реклама і споживання. Методи рекламного впливу. Мода та імідж. Феномен селебріті. Індустрія дозвілля. Преса. Телебачення. Комерціалізація і комодифікація медіа. Реклама. Комп'ютерні ігри. Жанри масової літератури. Поняття бестселера. Комікс та його різновиди. Музична попса. Хіт. Кіно як «фабрика мрій». Вплив Голівуду на світову кіноіндустрію. Серіали. Римейки і сіквели. Мюзикл як комерційний жанр театру.

Повсякденність в масовій культурі. Культура споживання і комфорту. Інтернет, мобільні пристрої, блогінг в просуванні продуктів масової культури. Соціальні мережі й масова культура.

Канали масового впливу та формування нової масової ідентичності. Поширення радикальних політичних ідей, квазірелігійної інформації та паранаукових гіпотез. Владні амбіції та способи їх реалізації в масовому суспільстві.

Література:

1. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів: УКУ, 2002. 412 с.
2. Акунін О.С. Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки (1492-1918 рр.): Хронологія подій. Миколаїв: Іліон, 2013. 604 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка, капіталізм, XVI–XVIII ст. У 3-х тт. Т.2. Ігри обміну. – К.: Основи, 1998. – 585 с.; Т.3. Час світу. Київ: Основи, 1998. 631 с.
4. Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення. / Пер. з англ. Київ: Критика, 2004. 463 с.
5. Вульф Е. Європа і народи без історії. Київ: КМ Академія, 2004. 535 с.
6. Гобсбаум Е. Вік екстремізму: Коротка історія XX віку, 1914-1991 / Е. Гобсбаум; пер. з англ.: О. Мокровольський. Київ: Альтернативи, 2001. 543 с.
7. Гончар Б.М., Городня Н.Д. Нова історія країн Європи та США (1870-1918 рр.). Київ, 2008. 414 с.
8. Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ: Основи, 2006. 1464 с.
9. Дюрозель Ж-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів: Пер. з фр. Київ: Основи, 1919. 903 с.
10. Зражевська Н.І. Розуміння медіакультури: Комунікація, постмодерн, ідентичність, ідеології, медіаконтроль. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А. 2012. 408 с.
11. Консерватизм: Антологія. / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. Київ: Простір, «Смолоскип», 2008. 788 с.
12. Копилов С. Боровець І. Нова історія країн Європи та Америки 1870-1918 рр. міжнародні відносини. практикум: навч. пос. для студентів історичних факультетів та факультетів міжнародних відносин ВНЗ. Кам'янець-Подільський: ПП "Медобори-2006", 2014. 264 с.
13. Лібералізм: Антологія. / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. Київ: ВД «Простір», «Смолоскип», 2009. 1128 с.
14. Мандрик І.О. Проблеми відновлення державності Угорщини на першому етапі дуалізму (1867-1890 роки). Ужгород: Патент, 1997. 199 с.
15. Мустафін О. Справжня історія пізнього нового часу. Харків: Фоліо, 2017. 429 с.
16. Націоналізм: Антологія. / Упоряд. О.Проценко, В.Лісовий. Київ: ВД «Простір», «Смолоскип», 2006. 684 с.
17. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2013) [Текст] : навч. посіб. для студентів ВНЗ / О. П. Іваницька; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Київ: Слово, 2014. 1052 с.
18. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1918-1945 рр.): посібник / З. А. Баран, Г. М. Кипаренко, С. П. Мовчан, М. М. Швагуляк. Львів: Афша, 2008. 288 с.
19. Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки (1945 р. - початок XXI ст.): навч. посіб. для студентів ВНЗ / [Баран З. А. та ін.] ; за ред. Михайла Швагуляка; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. - 2-ге вид., перероб. і допов. Львів: Тріада плюс, 2015. 705 с.
20. Орлова Т. В. Історія сучасного світу (XV-XXI століття): навчальний посібник. Київ: Вікар, 2008. 552 с.
21. Постолювський Р. М. Світ на зламі епох: історія кінця XIX - середини XX ст.: Навч. посіб. для студ. вузів. Київ, 2000. 240 с.
22. Світ у другій половині XX - на початку XXI ст.: основні тенденції політичного та соціально-економічного розвитку: навч. посіб. / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці: Наші книги, 2010. 199 с.
23. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. / Пер. з англ. Львів : ВНТЛ-Класика, 2002. 288 с.
24. Троян С.С. Зародження і розвиток ідей німецького колоніалізму в 40-х – середині 80-х років XIX ст. Київ-Чернівці, 1993. 131 с.
25. Трофимович В. Російська агресія проти України як загроза світовій системі безпеки // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2017. - Вип.26. - С. 135-142.
26. Устименко-Косоріч, О. А. Масова та елітарна культура: проблеми взаємодії: навч. посіб. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 175 с.
27. Харченко І.І. Німецьке питання у відзеркаленні міжнародних відносин (1989-1990 рр.) // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Вип. VI. Запоріжжя, 1999. – С. 165 – 190.
28. Хижняк І.А. Нова історія міжнародних відносин у системному форматі (1648 –1918): підруч. для студ. ВНЗ. Київ: Вид. дім «Персонал», 2009. 224 с.

Блок 8. Професійна інтеграція історика в інформаційну епоху

1.Українське та закордонне академічне середовище: спільні та відмінні риси.

Сучасний стан вищої освіти в Україні. Співпраця між університетами в Україні. «Західне» академічне середовище. Світові рейтинги вищих навчальних закладів.

Найуспішніші університети США. «Ліга Плюща». Приватні та державні університети США. Найуспішніші університети ЄС. Група європейських університетів «Coimbra». Болонський процес та декларація «Зони європейської вищої освіти».

2.Загальні професійні компетенції історика в академічному світі.

Комунікативні компетенції. Володіння іноземними мовами. Англійська мова – *lingua franca* сучасного історика. Академічна саморепрезентація в цифровому просторі. Академічне листування: кому, коли і як писати e-mail.

3.Персональні документи історика та вміння їх створювати.

CV (*Curriculum vitae*)– «обличчя» сучасного історика. Структура академічного CV. Академічне резюме (*Resume*). Мотиваційний лист (*Motivation letter*). Супроводжувальний лист (*Cover letter*).

4.Документи, пов'язані з власним дослідженням та їх застосування.

Дослідницька пропозиція (*Research proposal*). Опис дослідження (*Research statement*). Структура опису та пропозиції власного дослідження. Академічна співбесіда. Пошук та подача заявки на наукову конференцію. Пошук та подача заявки на академічне стажування. Грантові заявки. Колективні заявки та кооперація з колегами. Основи академічного письма.

5.Професійна етика під час академічних заходів.

Виступ на конференції. Важливість запитань та вміння їх задавати. Академічна саморепрезентація під час наукових заходів. Важливість дотримання дедлайнів та часових обмежень (*time limits*). Структура доповіді. Академічна ввічливість. Академічна критика та «принцип гамбургера».

6.Створення професійної мережі (*Networking*).

Важливість заходів «поза академією»: знайомство та етика професійне спілкування. Професійне спілкування онлайн: соцмережі та zoom. Пошук колег, що можуть надати рекомендацію (*referees*). Етика рекомендаційного лист: від кого простити, як часто та коли. Академічні короткі розмови (*small talk*) на наукових заходах – основа нетворкінгу.

Література:

1. Блок М. Апологія історії або ремесло історика. Київ: Laugus, 2018. 144 с.
2. Еко У. Як написати дипломну роботу: Гуманітарні науки. пер. за ред. О. Глотова. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 224 с.
3. Зінссер В. Як писати добре. Класичний посібник зі створення нехудожніх текстів. Київ: Наш Формат, 2022. 288 с.
4. Холл К. Сторітелінг, який не залишає байдужим. Київ: Yakaboo Publishing, 2020. 240 с.
5. Яковенко Н. Вступ до історії. Київ: Критика, 2007. 375 с.
6. Chakrabarty P. A Guide to Academia: Getting into and Surviving Grad School, Postdocs, and a Research Job. John Wiley & Sons, Inc., 2012.
7. Kelsky K. The Professor Is In: The Essential Guide To Turning Your Ph.D. Into a Job. Three Rivers Press. New York. 2015.
8. Marshall K. How to Curate Your Digital Identity as an Academic. Електронний ресурс. [Режим доступу]: <https://www.chronicle.com/article/how-to-curate-your-digital-identity-as-an-academic/>
9. McCrory C.J. Field Guide to Grad School: Uncovering the Hidden Curriculum Princeton University Press, 2020.
10. Salmons J. and Kara H. Publishing From Your Doctoral Research: Create And Use A Publication Strategy. Series: Insider's Guides To Success In Academia. Routledge. New York, 2020.
11. Semenza G. M. Colón and Berube M. Graduate Study for the Twenty-First Century: How to Build an Academic Career in the Humanities. Palgrave Macmillan, 2010.

Блок 9. Сучасні методи археологічних досліджень

1.Сучасні технологічні можливості для оптимізації процесу проведення археологічних розвідок та розкопок.

Дистанційні методи виявлення археологічних пам'яток: від візуального контактного огляду до аеро-фотозйомки і космічних комп'ютерних технологій. Виявлення археологічних пам'яток різних типів і методика визначення їх кордонів.

Сучасні засоби, інструментарій і технологія польової фіксації археологічних матеріалів.

Практика використання електронних приладів виявлення (металодетектори і глибинники), вимірювання (цифрові нівеліри, тахеометри), фіксації (цифрові фото та відео-камери, GPS/GNSS-станції, квадрокоптери). Можливості дистанційного зондування.

Геофізичне дослідження – металодетекція. Дискримінація металодетекторів і можливості розпізнавання типу металів. Принцип дії пошукової апаратури і питання електропровідності металів. Металодетекторне виявлення у поєднанні з традиційними археологічними методами дослідження. Алгоритм роботи під час експедиції.

Особливості археологічного дослідження в межах сучасних населених пунктів. Комп'ютеризація процесу ведення польової документації і створення первинної бази даних.

2. Польовий цикл археологічних досліджень в умовах технологічного прогресу.

Організація археологічних експедицій в сучасних умовах. Процедура археологічних досліджень, різноманіття методів та методик кожного ступеня дослідницького процесу. Принципи польових археологічних досліджень. Сучасна методика розкопок поселень та поховальних пам'яток. Відбір знахідок, остеологічних, палеоботанічних зразків. Креслення та фотографічна документація. Звітність про виконання археологічних польових робіт.

Можливості і перспективи проведення сучасних аналізів: практика різних країн світу. Специфіка застосування технічно-механічних пристроїв на територіях досліджуваних ділянок.

3. Застосування сучасних технологій при камеральному опрацюванні археологічного матеріалу.

Особливості консервації рухомих артефактів під час польових археологічних робіт в аспекті їх подальшого камерального опрацювання. Первинний етап: фіксація, миття або механічна очистка, шифрування, складання польового опису, пакування, транспортування, реставраційно-консерваційні заходи, графічне документування. Новітні методи фіксації знахідок і нерухомих об'єктів за рахунок фотограмметрії, створення 3-D моделей та ортофотопланів об'єктів та артефактів. Еволюція в підходах українських та закордонних науковців.

Безконтактне оптичне пасивне сканування. Моніторинг стану знахідок неруйнівним методом. Особливості здійснення аналізів в умовах камерального опрацювання. Моделі для додаткової фіксації та цифрового збереження даних. Комп'ютерні реконструкції об'єктів та артефактів. Поняття панорамної і повітряної перспективи. Пост-експедиційна фіксація та корегування польових планів та стратиграфії. Кольорова корекція та фільтрація орто-фотопланів. Метрологічні дослідження. Оптимізація процесу роботи з польовими кресленнями.

Сучасна фотограмметрія у камеральній археології. Використання новітніх хімічних сполук в консервації артефактів. Сучасні технології інвентаризації та підготовки матеріалів до друку.

4. Використання сучасних інформаційних технологій (візуалізація, 3-D моделювання тощо) при опрацюванні археологічного матеріалу та його публікації.

Джерела для вирішення завдань археологічних досліджень. Різноманітні методичні можливостей міждисциплінарного синтезу. Самостійний пошук інформації, використовуючи різні ресурси (література, архіви, музеї, глобальні комп'ютерні мережі, конференції, семінари). Наукова оцінка отриманої інформації щодо конкретних проблем дослідження.

Сучасні вимоги до інвентаризації, музеєфікації, консервації та наукового опрацювання археологічних матеріалів. Міжнародна база даних і проблеми уніфікації типології артефактів в різних країнах світу. Індивідуальний цикл опрацювання знахідки і його стандартизація.

3-D моделювання як необхідність сучасного сприйняття музейно-експозиційного і фондового простору, особливості застосування для різних типів речей. Автоматизація системи пошуку. Оцифрування археологічної літератури в умовах технічного процесу. Інтернаціоналізація накопиченої бази даних за рахунок сучасних комп'ютерних технологій. Поступова почерговість від камерального опрацювання до підготовки археологічних матеріалів до друку.

Еволюція технічних можливостей опрацювання і публікації даних археології.

Література:

1. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України: підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. 480 с.: іл.
2. Козак О.Д., Потехіна І.Д., Слободян Т.І., Гупало В.Д. Методичні рекомендації з польової антропології. Львів: НДЦ «Рятівна археологічна служба» ІА НАН України, 2019. 108 с.
3. Малеев Ю.М. Словник археологічних термінів. Київ, 2001.
4. Пеняк С.І., Пеняк П.С. Археологія Закарпаття: історія дослідження. Ужгород «Краєвиди Карпат», 2013. 256 с.
5. Попович І. Закарпаття за доби раннього заліза. Краків-Львів, 2006.
6. Прохненко І., Мойжес В., Гомоляк О. Дослідження замків Закарпаття археологічною експедицією Ужгородського національного університету // Історичні студії: збірник наукових праць з проблем давньої і середньовічної історії та етнології. Ужгород: Ліра, 2012. Вип.4. С.59-78.
7. Рудий В.А. Видатні та маловідомі археологи України (Біографічні нариси): Довідник. Львів: Видавничо-поліграфічна фірма «Триада плюс», 2007. 324 с.
8. Anthony D. W. The horse, the wheel, and language. Princeton – Oxford, 2007.
9. Aston M. Interpreting the Landscape. Landscape Archaeology and Local History. Routledge, London, 1997.
10. Aston M. Interpreting the Landscape from the Air. Stroud-Charlestone, 2002.
11. Bayley J., Dungworth D., Paynter S. Archaeometallurgy. English Heritage Publication. Sterling Press Ltd., 2001.
12. Coins and the Archaeologist. Ed. J. Casey, R. Reece. London, 1988.
13. Fischer Th. Die römischen Provinzen. Eine Einführung in ihre Archäologie. Stuttgart, 2001.
14. Harris E. C. Principles of archaeological stratigraphy. Academic Press, London, 1979.
15. Renfrew C., Bahn P. G. Archaeology: Theories, Methods, and Practice. Thames & Hudson, 2016, 672 p.
16. Tylecote R. F. History of Metallurgy. The metals Society. London, 1976.
17. Williamson T. Shaping Medieval Landscapes. Settlement, Society, Environment. Windgather Press, Maclessfield, 2004.